

A CIGÁNYSÁG HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSA 2011–2025 KÖZÖTT

FORRAY R. KATALIN¹ – HEGEDŰS ROLAND^{2,*}

¹Pécsi Tudományegyetem, Pécs

²Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger

Beérkezett: 2025. szeptember 3., elfogadva: 2025. november 27.

A tanulmány kettős adatokra támaszkodik: a cigányság iskolázottsági és deprivációs problémáinak vizsgálatára statisztikai adatokkal, továbbá a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégia 2030 értelmezésére, valamint interjúkkal történő mélyebb elemzésre. Tanulmányunkban kiemelten fontos a cigányok társadalmi mobilitásának vizsgálata és társadalmi átstrukturálódása. Amikor róluk van szó általánosságban, arra gondolhatunk, hogy iskolázatlanok, még írni-olvasni sem tudnak, de találkozunk egyetemistákkal is, akikről nehéz elképzelni, hogy társadalmilag elmaradott családból érkeztek a felsőoktatásba. A magyarországi cigány társadalom valójában szinte ugyanannyira rétegzett, mint a többségi lakosság, csak az arányaik eltérőek. A rendkívül szegény, nyomorgó, csak társadalomellenes forrásokból jövedelemhez jutó legalsó réteg fölött egy többé-kevésbé iskolázott, szakképzettséggel rendelkező nemzedék is van, de arányaik eltérnek a társadalmi átlagtól. Ezért tanulmányunk második részében azokat a lehetőségeket és dilemmákat vizsgáljuk, amelyek megjelennek a romákkal kapcsolatban.

Kulcsszavak: roma, iskolázottság, depriváció, romastratégia, munkanélküliség

CHANGES IN THE SITUATION OF THE ROMANI POPULATION IN HUNGARY BETWEEN 2011–2025

The study is based on two sets of data: statistical data examining the educational attainment and deprivation issues of the Romani population, and interviews that provide a deeper analysis of the Roma Strategy 2030. In our study, examining the social mobility and social restructuring of the Romani community is particularly important. When we discuss them in general terms, we may think that they are uneducated and cannot even read or write. Still, we also encounter university students who are difficult to imagine coming from socially disadvantaged families. In reality, the Romani community in Hungary is almost as stratified as the majority population, only their social classes are different. Above the extremely poor, destitute, and lowest stratum, which derives its income only from antisocial sources, there is also a more or less educated and skilled generation. Still, their proportions differ from the social average. Therefore, in the second part of our study, we examine the opportunities and dilemmas that arise in relation to the Romani community.

Keywords: Romani people, education, deprivation, Roma strategy, unemployment

---

* Levelező szerző: dr. habil. Hegedűs Roland egyetemi docens, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, 3300 Eger, Eszterházy tér 1. E-mail: hegedusroland1989@gmail.com

Bevezetés

A cigányság¹ létszámát napjainkban is nagyon nehéz meghatározni. Kérdés, hogy kit tekintünk cigánynak: azt, aki saját magát annak tartja, vagy azt, akit a környezete annak tart. Az viszont biztosan jelenleg is jellemző, hogy körükben magasabb az alacsony iskolai végzettségűek száma, valamint lakhatási körülményeik is rosszabbak, mint az átlagos magyarországi társadalomnak. A kitörési lehetőséget az biztosítaná, ha magasabb végzettséget érnének el, és később segítenének a cigány népességnek a felemelkedésben. Bár a cigányság körében magasabb a hátrányos helyzetűek száma, ez nem jelenti azt, hogy minden cigány hátrányos helyzetű lenne.

A kora gyermekkori fejlődésre is negatív hatással lehet a hátrányos helyzet, ezért a kormányzat bevezette a harmadik életévtől kezdődő óvodáztatást, amelynek célja a szociális hátrányok csökkentése, kompenzálása [77/2025. (IV. 15.) kormányrendelet]. Ekkor a gyermekek megismerkedhetnek a társadalmi szabályokkal, a higiéniai szokásokkal, valamint a köznyelvel – ezek a tényezők az alapjai az iskolai sikerességnek is, így elsajátításuk nélkülözhetetlen (*Pankotai–Hegedűs 2019*). Fontos kiemelni, hogy az említett alapismereteknek tolvagyűrűző a hatása, mert támogatják a sikeres továbbtanulást, a magasabb végzettséget, ami maga után vonja a magasabb fizetést, ezáltal a jobb életszínvonalat. Nagyon sok cigány származású érzi úgy, hogy segítenie kell a cigány népességnek, ezért olyan szakmát választ, amely közvetlen hatással lehet rájuk: például pedagógus vagy szociális munkás lesz (*Szűcs–Kovács–Hegedűs 2016*).

Ha a cigányokra gondolunk, akkor többnyire még mindig rossz egészségi állapotú, rossz ruhájú emberek jelennek meg előttünk. Nem gondolunk középiskolásra, egyetemistára, tanárra, mérnökre. A régi klisék ma már csak részben felelnek meg a valóságnak. Csak részben, de a cigány társadalom jelentős hányada ma is a legszegényebbek közé tartozik. Ez a társadalmi pozíció összefügg a hiányzó iskolázottsággal, a munkahely hiányával és több más társadalmi jellemzővel, amely rájuk gyakrabban jellemző. Egy ilyen családban felnövekvő gyermek nem tanulja meg, hogy mit várnak tőle az iskolában, mit kell teljesítenie, mit nem szabad tennie. És az is véletlenszerű, hogy észreveszi-e, majd magáévá teszi-e, hogyan viselkednek, hogyan jelennek meg azok a csoporttársak, akik nemcsak sikeresek az iskolában, de sikeresen el is végzik az általános iskolát, és továbbtanulnak.

A hátrányos családi háttérű gyermekek szükségszerűen nehezebben akklimatizálódnak, mint azok, akik előtt van otthoni példa az iskola követelményeihez való alkalmazkodásra. Ezért igen nagy a jelentősége azoknak az iskolai projekteknek, amelyek mintaiskolát szerveznek, mutatnak meg a gyermekeknek és a felnőtteknek. Ezek az iskolák kézzelfoghatóan jelenítik meg azokat a magatartásokat, amelyek minden iskolában kívánatosak, elfogadottak. Ezeket a sikeres iskolázás alapelemeinek tekintjük. Ma, amikor a középfokú iskolázás is tömegessé vált, joggal feltételezhetjük, hogy minden gyermeknek módja van elsajátítani ezeket a magatartásokat, rá tudják venni a szüleit arra, hogy „megfelelően” viselkedjenek – amennyiben nem rendelkeznek elegendő ismerettel –, aki pedig nincs ennyire jó helyzetben, azt el fogja érni valamelyik támogató program (*Márfi–Kosztics 2017*).

Tanulmányunkban célul tűztük ki, hogy idősoros statisztikai adatokkal feltárjuk a cigány népesség helyzetét, valamint hogy feltárjuk, történt-e valamilyen elmozdulás ennek a népességnek az esetében. Másik fontos célunk, hogy kvalitatív vizsgálattal mélyebb betekintést nyerjünk a roma társadalom mindennapjaiba. A kettő együtt próbál teljes képet adni a cigánysággal kapcsolatban, és

¹ A cigány és a roma (*romani*) kifejezéseket szinonimaként használjuk.

rávilágítani arra, hogy mi áll a cigányság statisztikai adatai mögött, melyek az ezek mögött megbújó valódi tényezők.

A cigányság néhány jellemzője statisztikai adatok alapján

A kutatásban bemutatott statisztikai adatok legnagyobb részét a KSH honlapjáról töltöttük le; célunk az volt, hogy összehasonlítsuk a cigányság jellemzőinek változását idősoros adatok alapján. Az 1. táblázat alapján bemutatjuk, hogy milyen a magyar népességen és a cigányságon belüli iskolázottsági arány. A népszámlálási adatoknál a „cigányság” azt jelenti, hogy cigány az, aki magát annak vallja, de a valóságban ez kétszer-háromszor több is lehet. Az iskolázottsági adatokkal kapcsolatban ki kell emelni, hogy a cigányságon belül nagymértékben csökkent a 15 éven aluli személyek aránya: 2011-ben a csoport 32,8 százalékát tették ki, míg 2022-ben már csupán 25,7 százalékát, ami nagyarányú csökkenést jelent. Azt is hangsúlyoznunk kell, hogy a két népszámlálás között „eltűnt” a cigányság egyharmada, népességszámuk ugyanis 308 000 főről 200 000 főre csökkent.

1. táblázat: A cigányság és a teljes népesség iskolázottsága 2011-es és 2022-es adatok alapján

	2011				2022			
	Népesség		Cigány (roma) nemzetiségű		Népesség		Cigány (roma) nemzetiségű	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	416 964	4,2	47 806	15,5	187 268	1,9	19 681	9,8
Általános iskola 8. évfolyam	2 277 062	22,9	120 093	38,9	1 739 464	18,1	82 346	41,1
Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	1 805 051	18,2	27 088	8,8	1 733 767	18,1	28 322	14,1
Érettségi	2 551 276	25,7	10 342	3,3	2 716 187	28,3	14 703	7,3
Egyetemi, főiskolai stb. oklevéllel	1 439 616	14,5	2 424	0,8	1 833 716	19,1	3 767	1,9
15 évesnél fiatalabb személy	1 447 659	14,6	101 204	32,8	1 393 232	14,5	51 487	25,7
Összesen	9 937 628	100,0	308 957	100,0	9 603 634	100,0	200 306	100,0

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

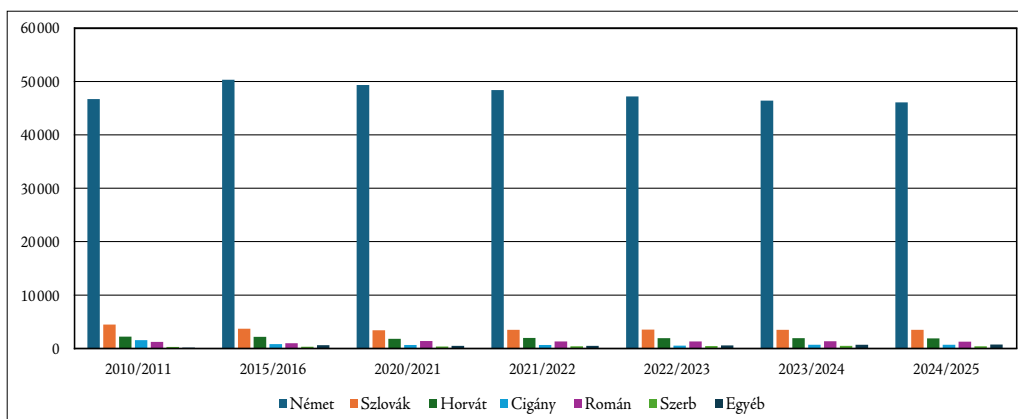
Iskolázottságukat tekintve mindenképpen pozitívumnak tekinthető, hogy 2011 és 2022 között csökkent a nyolc általános iskolát be nem fejezettek aránya (15,5 százalékról 9,8 százalékra). A csökkenés nagymértékben annak köszönhető, hogy nőtt a nyolcadik általános iskolai osztályt befejezettek aránya (1. táblázat). A magasabb iskolai végzettségeket tekintve is növekedés tapasztalható, mert a középfokú végzettség érettségi nélkül 8,8 százalékról 14,1 százalékra, míg az érettségivel rendelkezők aránya 3,3 százalékról 7,3 százalékra nőtt. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya kétszeresére nőtt, de ez csupán 0,8 százalékról 1,9 százalékra való emelkedést jelent. Ezek a pozitív irányú változások kedvezőnek tűnhetnek, de ha összevetjük az említett arányokat a teljes

népesség arányaival, növekvő arányú elmaradás tapasztalható. 2022-ben a teljes népesség mindössze 1,9 százaléka nem rendelkezett nyolc általános iskolai végzettséggel, a cigányság esetében viszont 9,8 százalék. A középfokú végzettség érettségi nélkül kategóriában az adatok közelítettek egymáshoz 2011 és 2022 között: míg a teljes népesség esetében stagnálás volt tapasztalható, addig a cigányságnál markáns emelkedés. Ha viszont abból a szempontból közelítjük meg a kérdést, hogy az érettségi megléte egyre általánosabb, akkor negatív tendenciaként is felfogható.

A felsőfokú végzettség esetében tovább nőtt a különbség: míg a teljes népességben 14,5 százalékról 19,1 százalékra nőtt az arány, addig a cigányságnál 0,8 százalékról 1,9 százalékra, ami még inkább mutatja az eltérő társadalmi rétegződést, illetve felhívja a figyelmet a hátránykompenzációra és az esélyegyenlőségre.

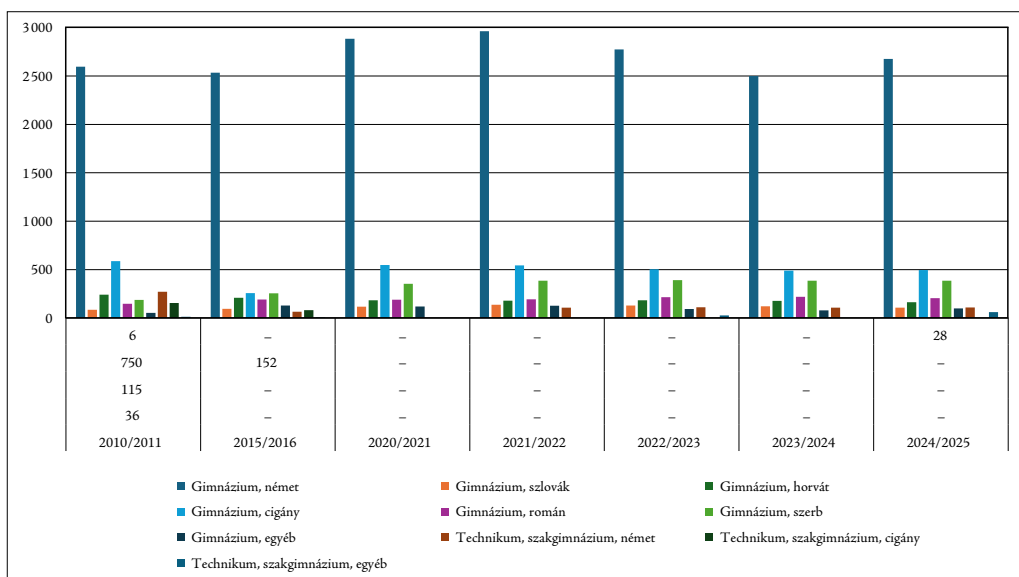
Elmondható tehát, hogy tíz év alatt történt ugyan pozitív változás az iskolázottságban, de a cigányság és a teljes népesség közötti végzettségbeli különbség nem csökkent annyira, mint hinni szeretnénk. Hangsúlyozzuk, hogy még ha első pillantásra alig látunk is előrelépést, alaposabban szemügyre véve az adatokat azt láthatjuk, hogy a vizsgált évtizedben jelentős változás történt az iskolázásban: a cigány, roma fiatalok minden iskolázási szinten előbbre léptek. Nem kétséges a lemaradás, azonban az sem kétséges, hogy csökkent a vizsgált évtizedben.

A cigányság társadalmi felzárkózását az is segítheti, ha olyan oktatásban vesznek részt, amely adaptálódik az igényeikhez, figyelembe veszi a jellemzőiket. Ezáltal olyan oktatáshoz juthatnak, amely a legjobb a számukra. Ezért a KSH adatai alapján bemutatjuk, hogy hány gyermek vesz részt nemzetiségi oktatásban az általános iskolában (1. ábra). Az összehasonlítás miatt bemutatjuk a többi nemzetiséget is, valamint a 2010 és 2025 közötti idősoros adatokat. Egyértelműen látszik, hogy Magyarországon legnagyobb arányban a német nemzetiségi oktatásban vesznek részt, ami a történelmi hagyományoknak tulajdonítható (Sebestyén 2023). A tanulók létszáma közel állandónak tekinthető az elmúlt tizenöt évben, 46 000 fő körül mozog. Bár hazánkban a cigány népesség mondható a legnagyobb nemzetiségnek, második legnagyobb számban mégis a szlovák nemzetiségű oktatásban vesznek részt a tanulók. Létszámuk tizenöt év alatt közel ezer fővel csökkent (3500-ra). Horvát és román nemzetiségi oktatásban is többen vesznek részt, mint cigányban, bár mindkettő esetében csökkenés volt tapasztalható az elmúlt időszakban. A horvát oktatásban 1900, míg a románban 1300 tanuló vesz részt. A cigány nemzetiségi oktatásban részt vevő általános iskolai tanulók száma 2010-ben meghaladta az 1500 főt, majd 2025-re 700 fő alá esett.

1. ábra: Nemzetiségi általános iskolai oktatásban részt vevő tanulók száma. Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

A 2. ábrán a nemzetiségi középfokú oktatásban részt vevők száma látható 2010 és 2025 között.² Az általános iskolai eredményekhez hasonlóan a német nemzetiségi gimnáziumi oktatásban tanulnak a legtöbben. Az idősoros adatokat tekintve az elmúlt tizenöt évben nagyobb változás nem történt; a közel 3000 fős tanulói maximum a 2021/2022-es tanévben regisztrálható. Az általános iskolai helyzettel ellentétben a gimnáziumi összehasonlításban második helyen áll a cigány nemzetiség: 2010-ben 600 fő volt a létszámuk, 2025-ben 500 fő. A szerb nemzetiségű gimnáziumi osztályok tanulójának számában 2010 és 2025 között drasztikus emelkedés volt tapasztalható, 187 főről ugyanis 385 főre nőtt a számuk. A további három nemzetiség esetében gimnáziumban kisebb létszámban tanultak gyerekek 2025-ben: szlovák nemzetiségű volt 106 fő, horvát 164 fő, illetve román 206 fő. A szlovák és a román tanulói létszám emelkedett 2010-hez képest, míg a horvát csökkent.

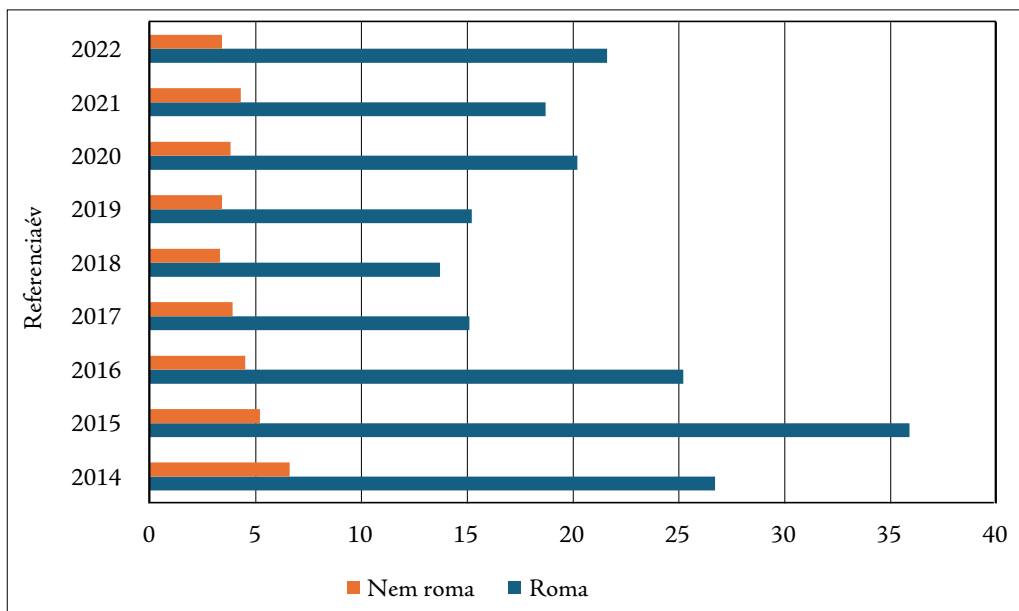
2. ábra: Nemzetiségi középfokú oktatásban részt vevő tanulók száma. Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

Technikumi, szakgimnáziumi képzésben csak két nemzetiség jelent meg a vizsgált időszakban. A németek esetében 2010-ben 272 tanuló járt ilyen típusú iskolába, 2025-ben viszont már csak 108 fő. A cigány nemzetiségűek közül 2010-ben 155 gyermek tanult technikumban vagy szakgimnáziumban, majd az intézményi átszervezések miatt ez a lehetőség megszűnt, és jelenleg nem működik. A szakiskola és készségfejlesztő iskola kategóriáját nem tüntettük fel. 2015-ig voltak intézmények, ahol működött nemzetiségi oktatás; ezekben szintén a német és a cigány nemzetiség volt jelen. 2010-ben cigány szakképző iskolába 750 tanuló járt, majd 2015-re a számuk 152-re csökkent. Később az átszervezések miatt már nem volt ilyen típusú iskola, annak ellenére, hogy a hátrányos helyzetű tanulók száma jóval magasabb az ilyen profilú intézményekben (Hegedűs 2020a).

Az iskolázottsághoz szorosan kapcsolódik a munkaviszony, ezért megvizsgáltuk, hogy milyen az alacsony munkaintenzitásuk aránya a roma és a nem roma népességben. Az adatok alapján látható, hogy a roma népességben sokkal magasabb az alacsony munkaintenzitásuk aránya. Az idősoros adatokat tekintve 2014-től 2018-ig csökkent az arányuk: 26,7 százalékról 13,7 százalékra esett

² 2010 és 2025 között több esetben történt intézményi átszervezés és átnevezés.

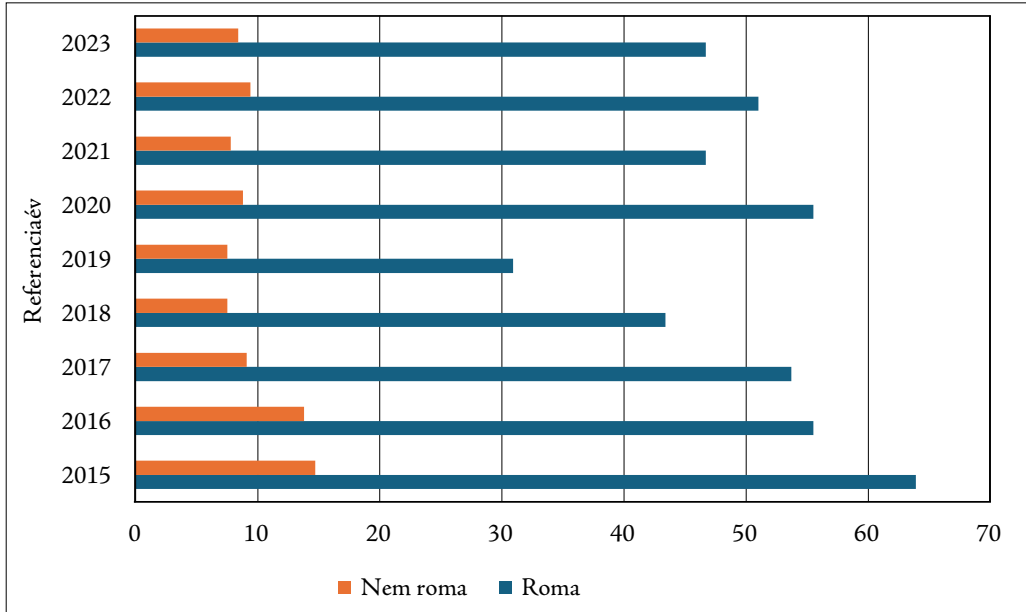
vissza, ami töréspontnak is tekinthető a pozitív tendenciában. Ezt követően kisebb megszakítással folyamatos emelkedés tapasztalható 2022-ig (21,6 százalékra). A nem roma népesség hasonló arányváltásokat mutat, de itt jóval kisebb arányokról beszélhetünk. 2014-től 2018-ig hasonló csökkenés mutatható ki: 6,6 százalékról 3,3 százalékra. Majd 2021-ig emelkedtek a számok (4,3 százalékra), ezt követően 2022-re azonban visszaesett a vizsgált érték 3,4 százalékra. Az adatokból látható, hogy a roma népesség sokkal nagyon arányban van kiteve a munkanélküliségnek, illetve a gazdasági változásokra sokkal érzékenyebb ez a társadalmi csoport – vélhetően azért, mert alacsony végzettségük miatt jobban ki vannak téve a változásoknak (3. ábra).

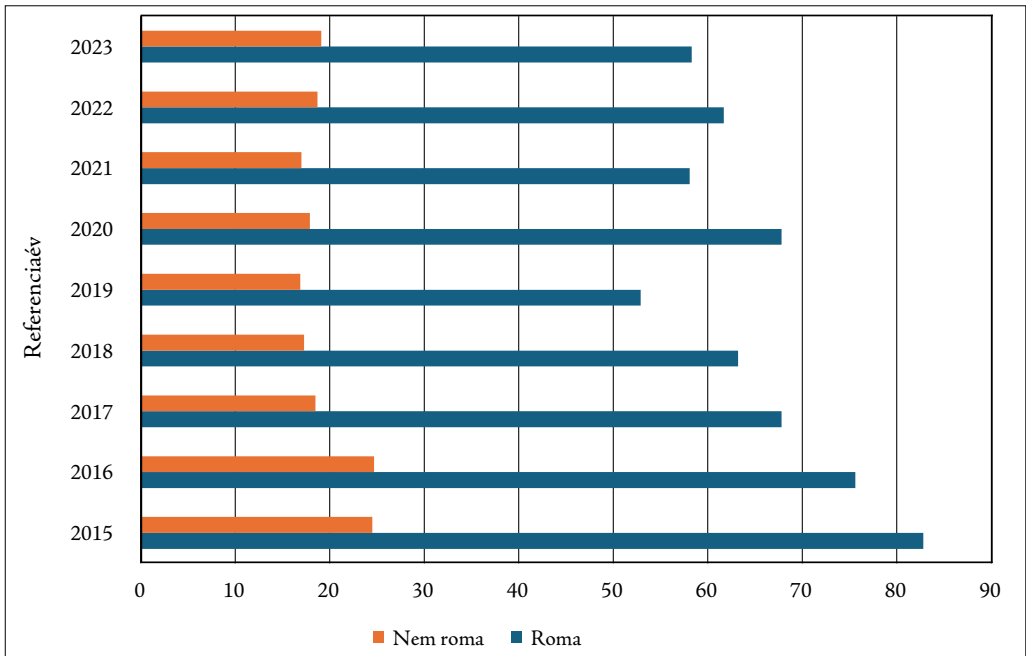
3. ábra: A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya a roma és a nem roma népességben (százalék). Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

A súlyos anyagi és szociális deprivációban élők aránya szintén fontos mérőszám lehet a roma népesség élethelyzetének jellemzésében. Ezek az arányok természetesen szorosan együtt járhatnak a munkanélküliséggel, így az idősoros adatokban ez is tetten érhető. A roma népesség deprivációs mértéke kiemelkedően magas: 2015-ben 63,9 százalék volt, majd 2019-re 30,9 százalékra csökkent, ami így is jóval meghaladja a nem roma népesség értékét. 2019 törést hozott, mert ismét emelkedett az arányuk. 2023-ban 46,3 százalék volt, ami közel fele a roma népességnek. A nem roma népességben hasonló ívet követ az arányváltozás, mint a roma népesség esetében: 2015-ben 14,7 százalék, ez 2018-ra és 2019-re lecsökken 7,5 százalékra, majd 2023-ban 8,4 százalékos értéket ér el. Az adatok jól tükrözik, hogy idősorosan nem történt előremozdulás a depriváció csökkentésében, és a két társadalmi csoport közötti különbségek közel tíz év távlatában sem változtak (4. ábra).

Az 5. ábrán bemutatjuk a társadalmi kirekesztődésnek vagy szegénységnek kitettek arányát a roma és a nem roma népességben. Az adatok mindkét csoportban magasnak tekinthetők, viszont a roma népesség körében az arány számottevően magasabb. 2013-ban a roma népesség legnagyobb része veszélyeztetettnek számított, mert itt a legmagasabb az arány (92,8 százalék); ezt 2019-ig csökkenés követte (52,9 százalékra). Ezután ismét emelkedés volt tapasztalható, és 2023-ra

4. ábra: Súlyos anyagi és szociális deprivációban élők aránya a roma és a nem roma népességben (százalék).
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

5. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya (százalék). *Forrás:* KSH adatai alapján saját szerkesztés

58,3 százalékra nőtt a kirekesztettséggel veszélyeztetett romák aránya. A nem roma népesség körében 2016-ban volt a legmagasabb az arány (24,7 százalék), míg a legalacsonyabb szintén 2019-ben (16,9 százalék). A 2023-as adatok alapján arányuk 19,1 százalékra emelkedett, ami a társadalom közel egyötödét teszi ki. Látható, hogy a roma és a nem roma népesség arányai között nagy különbségek vannak: a kirekesztéssel veszélyeztetettek aránya a romák között több mint kétszer akkora, mint a nem romák között, akiknél már a közel 20 százalékos érték is magasnak tekinthető.

A statisztikai adatok alapján látható, hogy a roma társadalom helyzete az elmúlt tíz-tizenöt évben nem vagy csak nagyon kis mértékben változott. Továbbra is alacsony maradt körükben az iskolázottság (Papp–Neumann 2021). A roma népesség továbbra is olyan településeken, területen él, ahol korlátozott a közszolgáltatásokhoz, az egészségügyhöz, valamint az oktatáshoz való hozzáférés, ami tovább csökkenti a társadalmi felzárkózás esélyét (Hegedűs 2020a). Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy a romák „hozzászoktak” a hátrányos helyzethez és az elégtelen körülményekhez, ami tovább nehezíti a hátrányok kompenzálását. A roma népesség általában kisebb településeken él, ahol a tömegközlekedés korlátozott – ez szintén csökkenti a nagyobb településeken, járásközpontokban működő szolgáltatások elérhetőségét. Továbbá a kis népességszámú településeken gyakran nincs iskola, így a gyermekeknek más településre kell átjárniuk iskolába, a középfokú oktatás esetében pedig mindenképpen ingázniuk kell (Daróczi 2024).

A Covid-járvány szintén negatív hatással volt a roma népesség oktatására, mert sok esetben nem rendelkeznek elektromos árammal, internet-hozzáféréssel, valamint olyan okoseszközzel, amely lehetővé tette volna az online oktatásba való bekapcsolódást (Daróczi 2024). Daróczi és munkatársai több területre kiterjedő ajánlásokat fogalmaztak meg arra vonatkozóan, milyen területeken – például egészségügy, oktatás, pénzügyi szolgáltatások stb. – és hogyan lenne szükséges beavatkozni a roma népesség felzárkózásába.

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia

A felzárkózási stratégiáknak fontos szegmense a roma, cigány társadalom, ezért több szempontból is említésre kerülnek. A Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégia 2020 (2011) szintén foglalkozott a romák helyzetével; felhívta rá a figyelmet, hogy nagy szükség van beavatkozásra és a felzárkóztatás elősegítésére. A stratégia kiemeli a roma nők helyzetét, mert a roma társadalomnak összességében is jóval alacsonyabb a foglalkoztatása, de ezen belül a nőké még kisebb. Ennek az az oka, hogy sokkal korábban történik a gyermekvállalás, ezért hamarabb befejezik iskolai tanulmányaikat, és nem szereznek szakképzettséget. Továbbá általában több gyermeket is vállalnak, ezért nem tudnak munkát vállalni. Az alacsony végzettséghez társul, hogy olyan településeken élnek, ahol munkalehetőség is csak korlátozott mértékben áll rendelkezésre.

A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégia (MNTFS) 2030 (2020) fő célkitűzése a szegénység elleni küzdelem, valamint a roma népesség felzárkózását célzó stratégia. Azért fontos kiemelten kezelni ezt a stratégiát, mert a roma társadalom felzárkózásában kulcsszerepet játszana, ha minden célkitűzés megvalósulna. Ebben a dokumentumban megfogalmazódik az a cél, hogy a szociális és anyagi nélkülözésben élők aránya 2030-ra csökkenjen 13 százalékra. (Viszonyításképpen: 2019-ben 22,9 százalék volt.) Az uniós átlaggal összevetve ez még mindig jelentős elmaradásnak tekinthető, mert az uniós átlag már 2019-ben 12,9 százalék volt. A dokumentum említi az Európai Roma Keretstratégia 2020–2030-at, amelyben hét prioritási területet emelnek ki: egyenlőség, befogadás, részvétel, oktatás, foglalkoztatás, egészség és lakhatás. Emellett a dokumentum meghatároz olyan minimálisan elérendő célokat, amelyek a roma népesség társadalmi integrációját segítenék; ilyen például a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos tapasztalatok csökkentése, a roma és a nem roma lakosság közötti szegénységi rés felére csökken-

tése, a szegregált iskolákba járó roma gyerekek számának csökkentése, a nemek foglalkoztatottsága közötti különbség csökkentése, a romák várható élettartamának növelése, a megfelelő lakhatási körülmények és az ivóvízhez való hozzáférés biztosítása. A 2. táblázat azt mutatja be, hogy milyen célszámok kerültek kitűzésre a roma népességgel kapcsolatban 2030-ra.

2. táblázat: A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégia (MNTFS) 2030 számszerűsített adatai

	Kiindulási érték (év)	2026	2030
Anyagi és szociális szegénység a gyermekes családok esetében	22,9% (2019)	19%	13%
Szegénységi rés	38,7% (2020)	30%	20%
A Biztos Kezdet Gyerekházat látogató gyermekek száma	2379 (2019)	2700	3400
A korai iskolaelhagyás mértéke a roma tanulók körében	64,6% (2019)	58%	45%
Felsőfokú képzésben részt vevő 15–24 éves roma diákok száma	2,2% (2019)	3%	4%
NEET (nem tanulók, nem dolgozók) a roma fiatalok körében	41,0% (2019)	36%	30%
Alacsony iskolai végzettségűek aránya a 15–74 éves romák körében	77,4% (2019)	70%	60%
Foglalkoztatás a 15–64 éves romák körében	45,5% (2019)	51%	60%

Forrás: MNTFS 2030: 36

A stratégia hangsúlyozza, hogy a roma népesség iskolázottságát nagymértékben segíteni szükséges, mert körükben még nagyon nagy fokú a korai iskolaelhagyás és a lemorzsolódás veszélye, amelyet elősegít a magántanulói státusz, ezért annak csökkentése és szigorítása is elengedhetetlen.

Az iskolai előmenetel támogatására szükséges a hátrányos helyzetű, valamint roma tanulók számára olyan programok működtetése és létrehozása, amelyek segítik a középfokú oktatás befejezését is, ezáltal az érintettek magasabb végzettséget szerezhetnek. A stratégia külön kiemeli, hogy az iskolarendszeren kívüli támogatásra is szükség van; a lehetőségek között szerepel a Biztos Kezdet Gyerekház és a tanoda. A stratégiában több, korábban említett probléma megjelenik (szegregáció, alacsony végzettség stb.), és a pedagógusokra is kihívásként tekint. Ugyanis kevesebb a pedagógus azokban az iskolákban, ahol több a roma származású gyermek, ráadásul a pedagógusszakmát előregedő korfa jellemzi, ezért szükséges a pedagógusképzés, valamint az ilyen iskolákban gyakran jelentkező problémákra jobban fókuszáló képzés. Egy korábbi kutatásból kiderül, hogy az iskolákban a pedagógusok szelekciója is végbemegy, nem csak a gyereké (Hegedűs 2020a).

A stratégia is úgy véli, hogy a gyermekek fejlődésében fontos a korai beavatkozás, ezért a pedagógiai szakszolgálatokat is fejleszteni kell, hogy legyen megfelelő számú szakember, aki a prevencióban tud dolgozni, valamint az intézmény elérhető legyen a gyermekek és a szülők számára (Dobák–Hegedűs 2024; Hegedűs 2020b). Újdonságként jelenik meg a stratégiában, hogy a dokumentum külön kitér a pandémia okozta hátrányokra, ez ugyanis sokkal nagyobb mértékben érintette a roma gyermekeket.

A stratégia oktatási-nevelési szintenként ismerteti a beavatkozásokat: mire lenne szükség ahhoz, hogy a hátrányos helyzetű, roma származású gyerekek megfelelő óvodai és iskolai nevelésben, oktatásban vegyenek részt. Szükségesnek tartaná, hogy a pedagógusok a helyi közösségből kerüljenek ki,

ezáltal könnyebben végbemehetne a szülő–pedagógus–közösség építkezés. Ezzel szemben viszont az tapasztalható, hogy a diplomás népesség elhagyja a hátrányos helyzetű területeket és településeket (Hegedűs 2015).

A középfokú oktatást érintő beavatkozásként megjelenik, hogy felzárkóztató és ösztöndíjprogramokat kell működtetni, valamint biztosítani kell a bentlakást. Ha a gyermek ritkábban megy haza, akkor hátrányos szociális környezete kevésbé tudja befolyásolni, hogy ne fejezze be a tanulmányait (Szűcs–Kovács–Hegedűs 2016). A felsőoktatás kapcsán megjelenik a bekerülés/jelentkezés támogatása, szakkollégiumi programok működtetése, valamint ösztöndíjprogramok biztosítása.

Az alacsony iskolázottsággal és munkanélküliséggel szorosan együtt jár a rosszabb egészségi állapot, ami a roma népesség esetében is tapasztalható. Mindehhez hozzájárul, hogy körükben magasabb az alkohol- és drogfogyasztás. A roma népesség nagy része ráadásul olyan területeken él, ahol az egészségügyi ellátást is fejleszteni kell: például a településeken szükség lenne háziorvosra, védőnőre, valamint prevenció-s tevékenységekre is az egészség megőrzéséhez.

A stratégia külön fejezetet szentel a roma közösség építésének, valamint annak, hogy a nem roma társadalom szemléletét is formálni kell, ami által csökkenthető a romaellenesség. Ennek eszköze lehet a romákkal szembeni sztereotípiák ledöntése, továbbá a roma szervezetek megerősítése. Ez a fejezet ismét taglalja a korábban említett témákat, valamint megjelenik benne a cigánypasztoráció és a tehetséggondozás a roma népesség körében, ami szintén kitérés lehetőséget biztosíthat.

A romák oktatásának dilemmái és tapasztalatai

A következőkben egy alföldi kisvárosban végzett interjú vizsgálat eredményeit mutatjuk be a cigánnyokkal kapcsolatban, valamint oktatásuk korábbi tapasztalatait. Az iskolai támogató programok sikeréhez nyilvánvalóan szükséges a megfelelő tanulói együttműködés. Ez egyes esetekben sokkal problematikusabb lehet. Egy kisvárosi felzárkóztató általános iskolai program tanárai arra panaszkodtak, hogy negyedik-ötödik osztályig együttműködők a gyerekek, igyekeznek jól teljesíteni, de ahogy közeledik a kamaszkor, egyre kevésbé valódi partnerek. A beilleszkedési problémák a kamaszkor elején kezdenek igazán komollyá válni – abban az életkorban tehát, amikor az első önálló döntéseket hozzák meg a gyerekek. A gyengén tanuló általános iskolások aligha számíthatnak befogadó középiskolára, legfeljebb gyengébb szakmunkásképzőre. Ez még akkor is így van, ha eljutnak a nyolcadik osztály befejezéséig. Sokan azonban el sem jutnak eddig, vagy ha eljutnak, akkor is csak formális eredménnyel (Boros–Bucher 2020).

Amikor a cigány gyerekek iskolai teljesítményéről van szó, az alábbi jelenségeket látjuk. A lányok azt tanulják meg, hogy tizenéves koruk körül már legyen saját gyermekük, gondoskodniuk kell valamennyiük étkezéséről, és a szüleiknek is segíteniük kell. A fiúk pedig azt tanulják, hogy valamilyen módon pénzhez kell jutniuk, nemcsak maguknak, hanem a család részére is. Ehhez a legkézenfekvőbb lehetőség gyakran a tolvajlás, valamint az illegitim módszerek.

A családok alacsony iskolai végzettsége tehát megalapozza a gyermekek alacsony iskolázottságát (Forray–Kozma 2020). Azok a cigány gyermekek, akik nem családban nőnek fel, általában nem számíthatnak több támogatásra a nevelőcsaládok vagy a nevelőintézet oldaláról sem. Kérdés, hogy a támogató, felzárkóztató iskolai programok miért nem tudnak sikeresebbek lenni. Ugyanakkor szem előtt kell tartani, hogy vannak sikeres programok is, amelyek segítenek legalább a középiskolába eljuttatni a kiválasztott gyerekeket. Korábban láthattuk, hogy ez a stratégiának is kiemelt célja volt.

A cigány lakosság gyermekeit alacsony iskolai végzettség jellemzi, amelynek legszélsőségesebb példája ma a befejezetlen általános iskola. A fentiekben már utaltunk ennek a helyzetnek az okaira, de jelenlegi írásunkban nem ebben az irányban szeretnénk vizsgálni. Az el sem kezdett vagy

befejezetlen általános iskola az a tényező, amelyet legtöbbször említenek a kérdéssel foglalkozók (Bernáth 2014).

A középiskola nehezebb kérdés. Bármilyen szintű középiskolába való belépéshez szükséges az általános iskola elvégzése. Ebből a folyamatból tehát eleve kizáródnak azok, akik nem rendelkeznek általános iskolai végzettséggel. A leszakadó cigány családok gyermekeire viszont éppen ez jellemző: számukra fel sem merül a kérdés, hogy továbbtanuljanak-e. A kérdés inkább az, hogy most alapítsanak-e családot, vagy halasszák el a családalapítást. A továbbtanulás az általános iskolát sikeresen elvégzettek kérdése. A többiek alapkérdése a családalapítás vagy a tanulás – ha egyáltalán felmerül ez a kérdés. A fiúk hajlamosak inkább elhalasztani a családalapítást, és gyakrabban választják a tanulást (Cserti Csapó 2011). A tanulás azonban általában szakmatanulást jelent, tehát rövid idejű szakképzést. A lányok ritkábban tanulnak szakmát, helyette a gyermeknevelés, az otthoni munka, a háztartás vezetése vár rájuk. Gyakran erre az időszakra esik az első gyermekek születése, valamint ez a középiskolába jelentkezés időpontja is.

Hogyan lehet kijutni ezekből a zsákutcákból? Az egyik interjúpartnerünk beszámolt életének ezekről a fordulópontjairól. Oláh cigány származású, nevelőszülőknél nevelkedett, akik különösebben nem erőltették, hogy tanuljon, de örültek az általános iskolai jó eredményeinek. A férfi saját építésű, szép új házban lakik, és három gyermekét taníttatja. Fia érettségizett, de nem akart továbbtanulni. Jelenleg Németországban él és dolgozik. Középső lánya Budapesten lakik, érettségizett, és kézimunkával dolgozik. Legfiatalabb gyermeke, a lánya elsőéves az egyetemen, így belőle mindenképpen értelmiségi lesz.

A történet rámutat, hogy egy ilyen szokatlan továbbtanulási döntésnek az indoklása is szokatlan lehet. Alaposabban megismerkedve az esettel viszont kiderült, hogy ez a bonyolult út nem szokatlan, hanem természetes. Szokatlanná az teszi, hogy nem szokványos, ha egy egyedülálló roma apa gyermekei érettségiznek, és átlépnek a felsőoktatásba.

A középiskolába, majd a felsőoktatásba lépő roma lányok és fiúk szinte mindegyikének döntése mögött efféle bonyolult történetet találunk. Nem természetes lépés a megfelelő tanulmányi eredmények birtokában továbblépni az érettségi, majd a felsőoktatás felé, hanem ritkaságnak számít még ma is. Egy átlagos roma fiatal nemcsak a felsőoktatásban, de a gimnáziumban is magányosságot érzékel, ami azt jelzi, hogy ennek a folyamatnak még az elején tartunk.

Ha megváltoztatjuk a nézőpontunkat, és a felsőoktatásban tanuló fiatalokat kérdezzük, akkor a helyzet nem feltétlenül tűnik ilyen drámainak (Forray–Juhász 2008). Ezt egyrészt természetesen tekinthetjük, hiszen egy egyetemen az órák szünetében bárkivel találkozhatunk. Nem lenne ugyanilyen természetes, hogy találkozhatunk roma és nem roma fiúval vagy lánnyal is? Egy efféle találkozás azonban még ma sem egészen magától értetődő. Erről számolnak be azok a cigány hallgatók, akiknek most volt módjuk az első felsőoktatási találkozásokra. Sőt olyan drámai beszámolókkal is találkoztunk, amelyek szerint az órákon vagy a szünetekben is folytatódnak a sértegetések. Ez azért lehet meglepő, mert az egyetemek hallgatói összetétele ma már rendkívül színes, találkozhatunk a világ bármely részéből érkezett hallgatókkal. Miért ne találkozhatnánk hazai cigánnyal, romával?

Ma már szinte minden egyetemen működik olyan csoport, szeminárium, amelynek tagjai az egyetemre belépő cigány hallgatók. Ez a folyamat a Pécsi Tudományegyetemen (PTE) kezdődött, és ma már nem ritkaság. Mi a funkciója, mi az üzenete ennek a megoldásnak? Alapvetően azért szerveződnek, hogy az egyetem cigány hallgatói találkozzanak egymással, ne érezzék magukat magányosnak. Legyenek tudatában, hogy nagy dolog az egyetemen tanulni, de ez nem valamely csoport privilégiuma: csak az előzetes, középiskolai felkészültség és az egyetemi oktatás követelményeinek való megfelelés számít. Éppen úgy részt kell vállalni a felmerülő feladatok megoldásában, mint bármelyik

másik szervezetben. A PTE roma szakkollégiuma ma is működik, és bizvást el lehet mondani, hogy sikeresen.

Végeredményben egy olyan kis segítségről van szó, amely semmilyen szabályt nem sért, a hátrányos helyzetben élő vagy abból éppen kiszabaduló fiataloknak nyújt segítséget. Legfeljebb az szól ellene, hogy kifejezetten cigány hallgatókat preferál. Azonban látható, hogy a származás, a családi neveltetés ebben a csoportban sajátságos jellemző, nem a magasabb szintű tanulást támogatja, és segítséget jelent azoknak a megismeréséhez, akiknek a társadalmi vagy egyéni csoportjában az illető sikerrel kíván helytállni.

A kezdeményezés sikerét jelzi, hogy ma már az ország szinte minden felsőoktatási intézményében, karán, szakán működik ilyen csoport. Nyilván nem várhatjuk, hogy ez a próbálkozás alapvetően megváltoztassa a roma fiatalok tanulási sikerességét, mégis jelentős támogatást nyújt ehhez.

Összefoglalás

Először azt vizsgáltuk, hogyan változott a romák száma a népszámlálások közötti időszakokban. 1990 után folyamatos emelkedést tapasztalhattunk. A törést a cigánykutatásban és a cigánypolitikában a 2022-es népszámlálás jelzi. A magukat cigánynak (romának) vallók aránya 1990 óta folyamatosan emelkedett – a 2022-es népszámlálás azonban drámai csökkenést mutatott (2011: 308 000 fő, 2022: 210 000 fő). A szokásos magyarázatok (identitásváltás, iskolázatlanság, rejtőzés, demográfiai csökkenés) mellett egy elgondolkodtató értelmezés is rendelkezésünkre áll. Sokan nem akarnak cigánynak látszani, mert a többségi társadalom – a kutatók is – az elmaradottsággal és a nyomorral azonosítja a cigányságot. A kormányzati „romapolitika” támogatja az elesett csoportokat és térségeket. Ám ezzel maga is hozzájárul az elesettség fennmaradásához, kialakítva azokat a csoportokat, amelyek csak a támogatásokból tudnak fennmaradni. Úgy véljük, hogy a cigány, roma lakosság egyre nagyobb hányada ténylegesen beolvad a többségi lakosságba akár házasságkötések, családalapítás révén, akár csupán öntudatának átalakulásával. Ezért úgy gondoljuk, hogy a népesség számának csökkenése, amit a népszámlálási adatok bizonyítanak, nem valódi abban az értelemben, hogy létszámban csökkennének – csupán az öntudat, az önelismerés csökkenéséről van szó. Ugyanakkor persze nincsen okunk kétségbe vonni ezekben a tanulmányokban az önbesorolás valódiságát.

A statisztikai adatok alapján látható pozitív elmozdulás a roma népesség iskolázottságával, valamint életkörülményeivel és munkavállalásával kapcsolatban, viszont így is nagymértékben elmarad a nem roma társadalométól. A statisztikai adatokból látható, hogy a Covid megtörte a cigány társadalom pozitív irányú tendenciáit, mert a bemutatott vizsgálatok többségében 2019-től drasztikus visszaesés volt tapasztalható.

Úgy véljük, hogy a kitörési lehetőséget továbbra is az oktatás jelenti, de a mai napig nem feltétlenül biztosított a számukra megfelelő oktatás. A cigányság oktatásának nem kellene megállnia az alap- vagy esetleg a középfokú oktatásnál, hanem körükben is olyan iskolázottságot kellene elérni, mint a nem roma társadalomban. Ebben segítséget jelenthetne a nemzetiségi oktatás, ahol saját igényeikre szabva tanulhatnának. Jelenleg azonban azt látjuk, hogy hiába tekinthető a legnagyobb nemzetiségnek a cigányság, nemzetiségi oktatása nem megoldott. Persze vitatható ez a jövőkép, mert aligha kétséges, hogy az iskolázottságra törekvő roma fiatalok nem egy sajátos cigány utat képzelnek el maguknak, hanem az iskolázott többséghez hasonló társadalmi megbecsültséget, életviszonyokat.

Napjainkban különösen szembetűnő a roma lányok és fiúk megjelenése a felsőoktatásban. Néhány éve egy efféle döntés még szóba sem jöhetett, ma, 2025-ben viszont – nemcsak Pécsen – feltűnően megjelennek a tanulmányaikat elkezdők körében. A fiúk határozottabb elképzelésekkel érkeznek a felsőoktatásba, a lányokra kevésbé jellemző az ilyen korai pályaválasztás. Két-

ségtelen, hogy hasonló jelenségre korábban nem volt példa, és ez akkor is szembeötlő, ha egyelőre csupán kis létszámokat érint. Úgy gondoljuk, hogy elkezdődött egy új folyamat, amely láthatólag még nem fejeződött be.

Nincsen elképzelésünk arról, hogyan alakítja majd a cigány, roma lakosság önképét ez a folyamat, mert a diplomával rendelkező romák már nem feltétlenül tartoznak az eredeti roma társadalomhoz, a többségi társadalom viszont még nem feltétlenül fogadja be őket. Egy másik csoport megközelítésével kapcsolatban az egyik roma beszélgetőpartnerünk azt mondta, hogy a magyar cigányok valójában nem is cigányok, romák, hanem lecsúszott, iskolázatlan magyarok. Ami szintén jól mutatja a romák diverz összetételét és saját maguktól való gondolkodásukat. Kérdés, hogyan alakul a továbbiakban a roma társadalom sorsa.

Nyilatkozat érdekütközésről:

Hegedűs Roland az *EDUCATIO* Kutatás közben rovatának szerkesztője.

IRODALOM

- 77/2025. (IV. 15.) Korm. rendelet Az óvodai nevelés országos alapprogramjáról szóló 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet, valamint egyes köznevelési tárgyú kormányrendeletek módosításáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2025-77-20-22> [Letöltve: 2025. 09. 11.]
- BERNÁTH A. (2014) Leszakadóban: a romák társadalmi helyzete a mai Magyarországon. In: KOLOSI T. & TÓTH I. GY. (szerk.) *Társadalmi Ríport 2014*. Tárki, Budapest. pp. 246–264. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b333.pdf> [Letöltve: 2025. 09. 11.]
- BOROS J. & BUCHER E. (2020) Szerepváltozások hátrányos helyzetű településeken élő családokban. *Esély – Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat*, Vol. 31. No. 4. pp. 3–31.
- CSERTI CSAPÓ T. (2011) *A cigány népesség a gazdasági-társadalmi térszerkezetben*. Virágmandula Kft., Pécs.
- DARÓCZI G. (2024) A romák közszolgáltatásokhoz való hozzáférése Magyarországon. Kutatási beszámoló. *Phiren Amencia*. <https://phirenamencia.eu/wp-content/uploads/2025/06/A-romak-kozszolgaltatasokhoz-valo-hozzaferese-Magyarorszag-2024.pdf> [Letöltve: 2025. 09. 11.]
- DOBÁK D. & HEGEDŰS R. (2024) TEAM – Tudatos Együttműködés A Megoldás. *Magyar Pedagógia*, Vol. 124. No. 1. pp. 27–48. <https://doi.org/10.14232/mped.2024.1.27>
- FORRAY R. K. & JUHÁSZ E. (2008) Az autonóm tanulás és az oktatás rendszere. *Új Pedagógiai Szemle*, Vol. 58. No. 3. pp. 62–68.
- FORRAY R. K. & KOZMA T. (2020) Befogadók vagy jogvédők? A roma/cigány oktatáspolitikai dilemmái. *Educatio*, Vol. 29. No. 3. pp. 339–349. <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.3.1>
- HEGEDŰS R. (2015) Gyógypedagógusok – Honnan indulunk, hová tartunk? *Különleges Bánásmód*, Vol. 1. No. 1. pp. 25–40. <https://doi.org/10.18458/KB.2015.1.25>
- HEGEDŰS R. (2020a) *Kompetenciák – hátrányok – térségek. Avagy honnan s hogyan jutnak el a hátrányos helyzetűek a felsőoktatásba?* Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HEGEDŰS R. (2020b) Hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelése és gyógypedagógiai ellátása. In: VARGA A., ANDL H. & MOLNÁR-KOVÁCS ZS. (szerk.) *Új kutatások a neveléstudományokban 2019. Neveléstudomány: horizontok és dialógusok*. I. kötet. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság – PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs. pp. 221–232.
- Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégia 2030* (2020) KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság. <https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/03/MNTFS2030.pdf> [Letöltve: 2025. 09. 11.]

- MÁRFI A. & KOSZTICS I. szerk. (2017) *Cigánysors III. A cigányság történeti múltja és jelene*. Emberháza Alapítvány – Erdős Kamill Cigány Múzeum – Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs.
- Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégia 2020* (2011) KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság. <https://socialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/03/Magyar-Nemzeti-Tarsadalmi-Felzarkozasi-Strategia-II.pdf> [Letöltve: 2025. 09. 11.]
- PANKOTAI F. & HEGEDŰS R. (2019) Óvodás korú roma/cigány gyermekek integrációja három hátrányos helyzetű óvodában. In: VARGÁNÉ NAGY A. (szerk.) *Családi nevelés: Hátránykompenzációs kiadvány*. Forstag Nonprofit Közhasznú Kft., Budapest. pp. 54–67.
- PAPP, Z. A. & NEUMANN, E. (2021) Education of Roma and Educational Resilience in Hungary. In: MENDES, M. M., MAGANO, O. & TOMA, S. (eds.) *Social and Economic Vulnerability of Roma People: Key Factors for the Success and Continuity of Schooling Levels*. Springer Nature, Cham. pp. 79–95. http://real.mtak.hu/139460/1/AttilaPapp-Neumann2021_Chapter_EducationOfRomaAndEducationalR.pdf [Letöltve: 2025. 09. 11.]
- SEBESTYÉN K. (2023) *Kik és miért tanulnak németet az érettségire adó képzésekben?* Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- SZŰCS T., KOVÁCS K. & HEGEDŰS R. (2016) „Megsimogatjuk és megöleljük és biztatjuk” – Felzárkóztatás és annak mérhetősége az Arany János Kollégiumi Program egy terepén. *Kapocs*, Vol. 15. No. 69. pp. 15–25.

Open Access nyilatkozat: A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)